

**SPRIEVODCA
STRÁCANÍM SA
REBECCA
SOLNIT**

PREKLAD LUCIA HALOVÁ

INAQUE

REBECCA SOLNIT

Sprievodca strácaním sa

Ďakujeme vám, že ste si kúpili túto knižku, lebo myšlienky žijú vtedy, keď ich čítame. Kniha, ktorú držíte v rukách, vyšla aj vďaka nášmu spojeniu s 582, s. r. o.

COPYRIGHT © Rebecca Solnit, 2005

TRANSLATION © Lucia Halová, 2019

REDAKCIA A KOREKTÚRY Martina Kubealaková

OBÁLKA © Barbora Šajgalíková

SLOVAK EDITION © Inaque, 2019

ISBN 978-80-8207-004-3

ISBN E-BOOK 978-80-8207-005-0

REBECCA SOLNIT

Sprievodca
strácaním sa

INAQUE

Otvorené dvere

Prvýkrát som sa opila z Eliášovho vína. Mala som asi osem rokov. Bola Pascha, sviatok, ktorým sa pripomína útek z Egypta a pri ktorom pozývame proroka do nášho domu. Sedela som pri stole s dospelými, pretože keď rodičia a pozvaný pár spojili sily, zišlo sa u nás päť chlapcov, nuž si naši povedali, že mi bude lepšie, keď ma bude ignorovať staršia generácia a nie tá moja. Na stole bol červeno-oranžový obrus a na ňom stálo plno pohárov, tanierov, podnosov, striebra a sviečok. Pomýlila som si čašu na stopke, prichystanú pre proroka, s mojím kalíškom sladkého červeného vína a vypila som ju. Keď si to mama napokon všimla, už som sa mierne tackala a vyškierala, no len čo sa zatvárila rozčúlene, hrala som triezvu a nie pripitú.

Mama bola prestúpená katolíčka a tá druhá žena zasa bývalá protestantka, ale ich manželia boli židia, tak si povedali, že by bolo dobré zachovať tieto zvyky kvôli deťom. Nuž nachystali paschový pohár pre Eliáša. V niektorých verziách sa na konci času

prorok vráti na zem a zodpovie všetky nezodpovedateľné otázky. V iných sa túla po svete v otrhaných handrách a odpovedá učencom na niektoré zložité otázky. Nevie, či sme dodržali aj zvyšok tradície a nechali otvorené dvere, aby mohol vstúpiť, ale predstavujem si oranžové vchodové dvere či jedny z posuvných sklenených dverí do dvora nášho domu v rančerskom štýle v malom údolí otvorené do chladnej jarnej noci. Obyčajne sme dvere zamykali, hoci po našej ulici na severnom konci okresu neprichádzalo nič nečakané, iba divočina: skoro ráno klapotala po asfalte vysoká zver, v kríkoch sa schovávali medvedíky čistotné a skunky. Otvoriť dvere noci, proroctvu a koncu času by bolo vzrušujúce porušenie zaužívaných obyčajov. Nespomínam si ani, čo mi to víno dalo; azda radostnejší odstup od rozhovoru pri stole, pocit malátnosti v náhle hmatateľnej zemskej príťažlivosti malého telička k tejto stredne veľkej planéte.

Nechajte otvorené dvere neznámu, dvere do noci. Odtiaľ prichádza to najdôležitejšie, odtiaľ ste prišli aj vy a tam sa poberiete. Pred tromi rokmi som viedla praktický seminár v Skalnatých vrchoch. Jedna študentka priniesla citát od, ako sama tvrdila, predsokratovského filozofa Menona, ktorý znel: „Ako chcete hľadať niečo, čoho podstata je vám úplne neznáma?“ Prepísala som si ho a odvtedy ma sprevádza. Táto študentka urobila veľkoformátové fotografie plavcov pod vodou a zavesila ich zo stropu; spoza nich svietilo svetlo, takže keď ste pomedzi ne prechádzali, na telo vám

dopadali tieň plavcov v priestore, ktorý zrazu tiež pôsobil záhadne, akoby ste sa ocitli pod vodou. Otázka, s ktorou prišla, sa mi videla ako základná taktická otázka života. Veci, ktoré chceme, vyvolávajú premenu a my nevieme, alebo si iba myslíme, že vieme, čo je na druhej strane tejto premeny. Láska, múdrosť, milosrdenstvo, inšpirácia... ako chcete nájsť tieto veci, ktoré do istej miery rozširujú hranice seba na neznáme územie a prostredníctvom ktorých sa máme stať niekým iným?

Určite pre umelcov všetkých rangov predstavuje neznámo (teda myšlienka, forma či príbeh, ktoré sa ešte nedostavili) presne to, čo treba nájsť. Je poslaním umelcov otvárať dvere a pozývať proctvá, neznáme a nepoznané; odtiaľ pramení ich práca, hoci ich príchod ohlasuje začiatok dlhého, disciplinovaného procesu, ktorým z nich spravia niečo svoje. Aj vedci, ako raz poznamenal J. Robert Oppenheimer, „žijú vždy na ‚okraji tajomna‘, na hranici neznáma“. Ibaže oni pretvárajú neznámo na známe, vytiahnu ho na svetlo ako rybári; umelci vás vezmú na šire tmavé more.

Edgar Allan Poe vyhlásil: „Všetky skúsenosti s filozofickými objavmi nás učia, že pri takýchto objavoch musíme počítať predovšetkým s neočakávaným.“ Poe úmyselne postavil k sebe slovo *počítať*, ktoré vyjadruje chladné vyratúvanie faktov či meraní, a *neočakávané*, teda to, čo nemožno zmerať ani spočítať, iba predvídať. Ako však počítať s neočakávaným? Zdá sa, že je to schopnosť rozpoznať rolu neočakávaného, udržať si vlastnú rovnováhu

medzi prekvapeniami, spolupracovať s náhodami, uznať, že svet je nevyhnutne plný tajov a tým obmedzuje počítanie, plánovanie, ovládanie. Počítať s neočakávaným je zrejme presne tá paradoxná úloha, ktorú od nás život najviac vyžaduje.

Večer uprostred zimy roku 1817 básnik John Keats kráčal domov s niekoľkými priateľmi a o tejto prechádzke napísal v slávnom liste: „... z mysle sa mi vynorilo viacero myšlienok a zrazu mi napadlo, aká vlastnosť formuje úspešného muža, najmä v oblasti literatúry... Negatívna schopnosť, čo znamená byť schopný žiť s neistotou, záhadou, pochybnosťou bez nutkavého vyhľadávania faktu a racionality.“ Tak či onak, tento pojem sa objavuje stále znova ako územia označené na starých mapách *Terra Incognita*.

„Nenájsť správnu cestu v meste je nezaujímavé a banálne. Stačí na to nevedomosť, nič viac,“ hovorí filozof a esejista 20. storočia Walter Benjamin. „Ale stratiť sa v meste, ako sa niekto stratí v lese, to už si vyžaduje celkom inú prípravu.“ Stratiť sa: rozkošnícky sa vzdať, stratiť sa v náručí, stratiť sa svetu, úplne sa ponoriť do prítomnej chvíle, až všetko okolo nej vybledne. Podľa Benjamina stratiť sa znamená byť naplno prítomný a byť plne prítomný znamená byť schopný existovať v neistote a tajomne. Človek pri tom len tak nezablúdi, stratí sa vedome, vzdá sa úmyselne, je to psychický stav vyvolaný zemepisom.

10 To, čoho podstata je vám úplne neznáma, je obyčajne presne to, čo potrebujete nájsť, a ak to

chcete nájsť, musíte sa stratiť. Anglické slovo *lost*, teda stratený, pochádza zo staronórskeho *los*, čo znamená rozpustenie vojska, jeho pôvod teda vyvoláva predstavu vojakov, ktorí opúšťajú formáciu a poberajú sa domov v prímerí so šírým svetom. Obávam sa, že dnes mnoho ľudí nikdy nerozpustí svoje vojsko, nikdy nezájde mimo toho, čo pozná. Reklama, poplašné správy, technológie, neustála vyťaženosť a plánovanie súkromných a verejných priestorov na tom spoločne nesú vinu. V nedávnom článku o návrate divokých zvierat na predmestia sa opisuje, ako sú zasnežené dvory za domami plné zvieracích stôp, no nie sú na nich žiadne detské. Zvieratá považujú predmestia za ľudoprázdnu krajinu a pokojne sa tam zatúlajú. Deti sa zriedka túlajú, a to ani tam, kde je to bezpečné. Rodičia ich pre svoj strach z príšerných vecí, čo by sa mohli stať (a stávajú sa, ale zriedkavo), oberajú o úžasné veci, čo sa stávajú bežne. U mňa túlanie v detstve rozvinulo samostatnosť, zmysel pre orientáciu a pre dobrodružstvo, predstavivosť, chuť objavovať, schopnosť stratiť sa a nájsť cestu späť. Ktovie, čo vzíde z toho, že táto generácia má domáce väzenie.

V to leto v Skalnatých vrchoch, keď som prvýkrát počula Menonovu otázku, som sa so študentmi vybrala na prechádzku na miesta, kde som nikdy predtým nebola. Medzi bielymi stĺpmi osík rástli štíhle zelené rastliny po kolená, predvádzali listy ako zelené vejáre, kosoštvorce a zvlnené polkruhy, na stonkách sa vo vánku kývali biele a fia-

lové kvety. Chodník viedol k potoku, kam rady chodievajú medvede. Keď sme sa vracali, čakala na začiatku chodníka silná žena s hnedou pleťou, ktorú som nakrátko stretla pred desiatimi rokmi. Prekvapilo ma, že ma spoznala aj že ja som si na ňu spomenula, a bolo pre mňa šťastím, že po tomto druhom stretnutí sme sa spriatelili. Sallie bola dlhoročnou členkou horskej služby a v ten deň na tom chodníku bola na rutinnom výjazde: hľadala stratených turistov, a ako sama dodala, obyčajne sa vynoria neďaleko od miesta, kde zmizli. Sledovala hlásenia vo vysielacke a dávala pozor, kto prejde po chodníku, kde sa veľmi pravdepodobne mohla objaviť zatúlaná skupinka, a tak našla mňa. Skalnaté vrchy sú v tej oblasti ako pokrkvaná látka, strmá krajina hrebeňov a údolí, ktoré sa rozbiehajú všetkými smermi, ľahko sa v nich dá stratiť, ale nie je ťažké z nich vyjsť, stačí zísť dolu k chodníkom na dne mnohých dolín. No aj pre záchranárov je každý výjazd výletom do neznáma. Nevedia, či nájdu vďačného zatúlanca alebo mŕtvolu, či ho nájdu rýchlo alebo po niekoľkotýždňovom intenzívnom pátraní, ale môže sa stať, že ho nenájdu nikdy, že nevyriešia jeho záhadu.

O tri roky nato som sa vrátila navštíviť Sallie do jej hôr a opýtala som sa jej, ako sa stratiť. Na jednom výlete sme išli pozdĺž úmoria po chodníku, ktorý sa dvíhal z výšky tri a pol kilometra popri hrebeňovke, cez vysokohorskú tundru, ktorá pokrývala krajinu nad pásmom stromov. Ako sme postupovali hore svahom, otváral sa nám výhľad

na všetky strany, až sa zdalo, že náš chodník je stredový šev sveta lemovaného na obzore radmi rozoklaných modrých vrchov. Keďže sa to tam volá úmorie, hneď si predstavíte, ako odtiaľ prúdi voda do oboch oceánov, vidíte chrbticu horských hrebeňov, tiahnucu sa takmer po celej dĺžke kontinentu, predstavíte si, ako sa odtiaľ rozbiehajú svetové strany, zorientujete sa, kde ste, v tom najmetafyzickejšom, ak nie rovno najpraktickejšom zmysle. Ja by som sa bola v tých výškach prechádzala donekonečna, ale v kopiačich sa mrakoch zahrmelo, a keď oblohou presvišťal dlhý blesk, Sallie rozhodla, že sa otočíme. Cestou dolu som sa jej opýtala na záchrany, ktoré boli pre ňu niečím výnimočné. Pri jednej išlo o záchranu muža zabitého bleskom, čo tam hore nie je zriedkavá príčina smrti, a práve preto sme zamierili z nádherného hrebeňa dolu.

Potom mi porozprávala o stratenom jedenást-ročnom chlapcovi, bol hluchý a navyše prichádzal o zrak v dôsledku degeneratívneho ochorenia, ktoré mu napokon skráti život. Bol v horách v tábore, inštruktori zobrali deti na výlet a potom sa s nimi hrali na schovávačku. Chlapec sa asi prídobre schoval, pretože ho nevedeli na konci dňa nájsť, a ani on nenašiel cestu späť. Keď už bola tma, zavolali horskú službu a Sallie sa vybrala do tej močiarnej oblasti so strachom, že v takú chladnú noc, keď už takmer mrzlo, nájdu iba jeho telo. Rozišli sa na celoplošné pátranie a na brieždení začula Sallie pišťalku a rozbehla sa za ňou. To

pískal ten chlapec; triasol sa na celom tele, rýchlo ho objala a potom si vyzliekla skoro všetko, čo mala na sebe, a naobliekala ho. Urobil všetko, ako mal: píšťalka nebola dosť hlasná, aby ju inštruktori počuli cez padajúcu vodu, ale pískal, až kým sa nezotmelo, potom sa schúlil medzi dva spadnuté stromy, a len čo sa rozvidnelo, začal znova pískañ. Strašne sa tešil, že ho našli, a Sallie sa rozplakala od radosti, keď ho objavila.

Tímy záchranárov horskej služby povýšili nachádzanie ľudí na umenie a z toho, ako sa dokážu stratiť, spravili hotovú vedu, hoci väčšinou chodia zachraňovať ľudí, ktorí sa zranili alebo sa dostali do úzkych. Keď sa dnes niekto skutočne stratí, je v podstate jasné, že väčšinou nedával pozor; ľudia nevedia, čo robiť, keď zistia, že sa stratili, alebo nepripustia, že by to nevedeli. Pritom stačí všímať si počasie, cestu, ktorou kráčate, orientačné body, okolo ktorých prechádzate, treba sa otočiť, aby ste videli, že pri pohľade späť vyzerá trasa inak, dá sa orientovať podľa slnka, mesiaca a hviezd, podľa smeru, ktorým tečie voda, podľa tisícky vecí, vďaka ktorým je divočina ako otvorená kniha a čítať v nej môže každý, kto pozná jej jazyk. Tí, čo sa stratia, často tento jazyk zeme neovládajú alebo sa nezastavia, aby si ho prečítali. Alebo môžete byť v neznáme doma, takže keď sa ocitnete uprostred neznáma, nie je to dôvod na paniku či utrpenie, ale stratení sa cítite ako doma. Táto schopnosť azda nie je ani taká vzdialená Keatsovmu „bytiu v neistotách, tajomne, pochybnostiach“. (Mobily a GPS

sa stali náhradou za túto schopnosť, keď si cez ne čoraz viac ľudí objednáva záchranu ako pizzu, stále však existuje plno miest bez signálu.)

V tejto oblasti Skalnatých vrchov sa vraj často strácajú poľovníci, pretože keď prenasledujú zver, ľahko vybočia z trasy, povedala mi Sallina priateľka Landon, usadená za stolom s fotkami svojej rodiny a zvierat na ranči, ktorý s manželom vedú. Porozprávala mi o poľovníkovi, ktorý sa rozhlíadol na náhornej plošine, odkiaľ protílahlé štíty vyzierajú rovnako. Odtiaľ, kde práve stál, mu výhľad na jedny štíty clonili stromy, takže sa vybral presne opačným smerom. V presvedčení, že už za každým ďalším hrebeňom sa dostane tam, kam má namierené, kráčal celý deň aj noc, vyčerpal sa a premrzol. Potom mal v stave vážneho podchladenia zrazu pocit, že je mu horúco, a začal sa vyzliekať, nechával za sebou cestičku z oblečenia, podľa ktorej ho posledných pár míľ stopovali. Landon mi vysvetlila, že deti sú v strácaní sa dobré, pretože „kľúčom k prežitiu je vedieť, že ste sa stratili“; neodchádzajú ďaleko, na noc sa schúlia na nejaké chránené miesto, vedia, že potrebujú pomoc.

Landon hovorila o starých zručnostiach a inštinktoch, ktoré ľudia v divočine potrebujú, aj o manželovej priam nadprirodzenej intuícii, ktorú považovala presne za takú schopnosť ako skutočné umenie navigácie, stopovania a prežitia, ktoré sa učila. Jej manžel prišiel na snežnom skútri priamo k doktorovi, ktorý sa stratil, keď sa príjemná zimná prechádzka zmenila na metelicu. Akýmsi šiestym

zmyslom vedel, kde sa premrznutý muž nachádza: mimo chodníka na druhom konci zasneženej lúky. Pomocník na ranči rozprával o ďalšej zvláštnej záchrane, keď sa vybrali do zasneženej noci potichu, namiesto aby vykrikovali. Rančer nevolal, pretože presne vedel, kam ide, až zastal na okraji skalnej rímsy, pod ktorou zapadol stratený lyžiar. Lyžiar sledoval potok v smere toku, čo je zvyčajne dobrá stratégia, ibaže tento potok sa zužoval a bol čoraz hlbší, až sa preliadol do viacerých vodopádov a prudkých klesaní. Lyžiar sa zasekol v jednom takomto klesaní, krčil sa tam so svetlom natiahnutým cez kolená. Mokrý sveter mu tak zmrzol, že ho z neho museli takmer vysekať.

Mňa vyškolicil horský turista, ktorý trval na tom, že by človek mal so sebou vždy nosiť nepremokavé oblečenie, vodu a ďalšie vybavenie aj na tú najmenej náročnú túru, aby bol pripravený stráviť vonku dlhší čas, pretože plány sa môžu zvrtnúť a na počasí je isté jediné – že sa mení. Nie som výnimočne šikovná, ale zjavne nanajvýš flirtujem s tým, že by som sa stratila v uliciach, na lesných chodníkoch alebo na diaľnici či občas na cezpoľnom behu, iba sa dotýkam hranice neznáma, čo zostruje zmysly. Veľmi rada vybočím z cesty, mimo toho, čo poznám, a prejdem zopár míľ navyše, keď hľadám cestu späť po inom chodníku podľa kompasu, čo sa nezhodne s mapou, podľa neoverených, proti-rečivých pokynov cudzích ľudí. Noci v moteloch v odlahlých mestách na západe, kde nikoho nepoznám a nikto, koho poznám, nevie, kde som; noci

s čudnými obrazmi, kvietkovanými obliečkami a káblovou televíziou, ktoré mi poskytujú dočasnú úľavu od zabehaného života, keď som podľa Benjaminových slov stratená, ale viem, kde som. Chvíle, keď ma nohy alebo auto prenesú cez ďalší hrebeň alebo za ďalšiu zákrutu a ja si v duchu poviem, že toto miesto som ešte jakživ nevidela. Chvíle, keď mi nejaký architektonický detail alebo výhľad, ktorý za tie roky ušiel mojej pozornosti, povie, že som nikdy nevedela, kde som, aj keď som bola doma. Príbehy, vďaka ktorým aj známe veci znova pôsobia cudzo, príbehy, ktoré odkryjú stratené krajiny, zabudnuté cintoríny, nepoznané druhy okolo môjho domu. Rozhovory, pri ktorých všetko naokolo zmizne. Sny, na ktoré zabudnem, až kým si neuvedomím, že podfarbili všetko, čo som v ten deň cítila a robila. Takto sa stratiť vyzerá ako začiatok nájdenia vlastnej cesty či inej cesty, hoci sú aj iné spôsoby, ako sa stratiť.

V devätnástom storočí sa Američania zriedka strácali tak tragicky ako zatúlcanci a mŕtvolky, ktoré nachádzajú tímy horskej služby. Hľadala som ich príbehy o strácaní sa a zistila som, že vybočiť z cesty na deň či na týždeň nebola katastrofa pre ľudí, ktorí nemali pevný rozvrh, vedeli, ako si nájsť potravu, vedeli stopovať, orientovať sa podľa nebeských telies, vodných tokov a slovných rád ešte skôr, ako tie miesta boli zmapované. „V živote som sa v lese nestratil,“ povedal Daniel Boone, „hoci raz som tri dni nevedel nájsť cestu.“ Pre Boona je v tom opodstatnený rozdiel, pretože sa nakoniec

dokázal vrátiť na miesto, kde vedel, kde je, a vedel aj, čo robiť medzitým. Sacagawea nemala v expedícii Lewisa a Clarka v prvom rade rolu navigátorky; vďaka nej bolo ich blúdenie schodnejšie, pretože poznala užitočné rastliny a miestne jazyky, svojou prítomnosťou, navyše s maličkým dieťaťom, dávala kmeňom, na ktoré cestou narazili, jasne najavo, že nejde o vojnovú výpravu; a zrejme aj vďaka jej chápaniu, že toto je jej domov alebo niekoho domov. Tak ako ona aj mnoho bielych prieskumníkov, stopárov a bádateľov bolo v neznáme ako doma, pretože aj keď im konkrétne miesto pripadalo neznáme, divočina bola v mnohých prípadoch miestom, ktoré si vybrali pre život. Historik Aaron Sachs mi napísal, že bádatelia „boli večne stratení, pretože na tých miestach nikdy predtým neboli. Nikdy nečakali, že budú vedieť, kde presne sa nachádzajú. No zároveň veľmi dobre poznali potrebné nástroje a vcelku presne rozumeli, kam smerujú. Podľa mňa ich najdôležitejšou zručnosťou bol jednoducho optimizmus, že prežijú a nájdu správnu cestu“. Ľudia, s ktorými som sa rozprávala, mi pomohli pochopiť, že stratiť sa je väčšinou stav mysle, a to platí pri metafyzickom a metaforickom stratení sa rovnako ako pri blúdení kdesi pánubohu za chrbtom.

Otázkou teda je, ako sa stratiť. Nikdy sa nestrať znamená nežiť, nevedieť, ako sa stratiť, vedie do záhuby, a kdesi v neznámej zemi medzi tým leží svet plný objavov. Sachs mi spolu s odpoveďou poslal aj pasáž z Thoreaua, pre ktorého orientovať

sa v živote, v divočine a v chápaní je jedno a to isté, takže aj v rámci jednej vety nenápadne sklzáne od jedného k druhému. „Stratiť sa v lese je vždy prekvapivá, pamätná a hodnotná skúsenosť,“ napísal vo svojej knihe *Walden*. „A až keď sa úplne stratíme alebo nás niekto obráti – človeka so zavretými očami stačí raz pootočiť, aby sa v tomto svete stratil –, uvedomíme si, aká nesmierna a podivná je príroda. Až keď sa stratíme, inak povedané, až keď stratíme svet, začneme nachádzať sami seba a uvedomíme si, kde sme a aký nekonečný reťazec vzťahov nás obklopuje.“¹ Thoreau sa pohráva s biblickou otázkou, aký ma z toho človek úžitok, keď získa celý svet, ale stratí vlastnú dušu. Stratíte celý svet, vraví on, stratíte sa v ňom a nájdite svoju dušu.

Ako chcete hľadať niečo, čoho podstata je vám „úplne neznáma?“ Menonovu otázku som nosila dlhé roky pri sebe, a keď sa všetko kazilo, prinášali mi priatelia jeden za druhým príbehy a ponúkali ak aj nie odpovede, tak aspoň mílniky a smerovníky. Z ničoho nič mi May poslala dlhú pasáž z Virginie Woolfovej, ktorú prepísala rukopisne čiernym perom na hrubý papier bez linajok. Bola o matke a manželke na sklonku večera: „Vtedy sa nemusí kontrolovať. Môže byť sama sebou, sama pre seba. A práve to teraz často potrebuje –

---

¹ Zo slovenského prekladu H. D. Thoreau: *Walden alebo život v lese*, preložil Tomáš Hučko, vydalo O. Z. Brak, 2017.